

Toelichting Theory of Change topsportprestaties

Jan-Willem van der Roest

Toelichting	5
De maatschappelijke droom	6
Input	6
Activiteiten	7
Output	8
Outcome	10
Maatschappelijke waarde	12
Literatuurlijst	13
Bijlage 1	14
Deelnemers ToC-sessies	14

Toelichting

Dit document is bedoeld als toelichting op de 'Theory of Change' (ToC) over de maatschappelijke waarde van topsportprestaties. In de ToC hebben vertegenwoordigers van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, NOC*NSF, en de Vereniging Sport en Gemeenten gezamenlijk uitgewerkt hoe topsportprestaties meer waarde(n) kunnen krijgen in onze samenleving. Dit hebben zij gedaan door eerst een maatschappelijke droom te bepalen: waar staat Nederland over ongeveer tien jaar, met het oog op de maatschappelijke waarde van topsportprestaties?

Voorafgaand aan de ToC-sessies heeft een verkennend onderzoek plaatsgevonden, dat voeding heeft gegeven aan de inhoud van de sessies. De belangrijkste uitkomsten uit dit onderzoek zijn terug te vinden in het 'Whitepaper maatschappelijke waarde van topsportprestaties' (Van der Roest, 2022), waarin ook de ToC-methode wordt beschreven. In het whitepaper wordt aandacht besteed aan de verschillende waarden die topsport kan hebben voor de samenleving. Het is echter niet vanzelfsprekend dat vanuit maatschappelijk opzicht aan wordt gekeken naar topsportprestaties. Dit wordt duidelijk gemaakt in een ander whitepaper over dit onderwerp, waarin uiteen wordt gezet dat (het aantonen of vergroten van) de maatschappelijke waarde kan worden gezien als een moeilijk oplosbaar probleem:

“De uitdaging en de aard van het wicked problem lijkt te zitten in de manier waarop de maatschappelijke waarde van topsport kan worden vergroot. Actoren binnen de topsport(wereld) zijn veelal gericht op het behalen van prestaties. Omdat zij relatief autonoom kunnen functioneren hebben zij hebben mogelijk minder belang bij inzet op maatschappelijke waarde” (Balk & Veldman, 2023, p. 1).

Door met (vertegenwoordigers van) drie partijen een verandertheorie (ToC) samen te stellen, is gepoogd inzicht te creëren in de manier waarop de maatschappelijke waarde van prestaties kan worden vergroot. De leidraad voor de ToC is daarbij de maatschappelijke droom, die de deelnemers aan de sessies overeen zijn gekomen.

DE MAATSCHAPPELIJKE DROOM

Uit de maatschappelijke droom blijkt allereerst dat topsportprestaties- wanneer zij vanuit maatschappelijk oogpunt worden beschouwd, zij meerdere functies hebben in onze samenleving. Allereerst moeten topsportprestaties inspireren: ze moeten iets van de *mindset* en leefstijl van de topsporter overbrengen op een breder publiek. Daarnaast zouden ze moeten zorgen voor verbinding in de samenleving: topsportprestaties leveren betekenisvolle ontmoeting(en) op. Tot slot moeten ze (ook door de eerder twee genoemde functies) een bijdrage leveren aan het geluk en welzijn van alle Nederlanders. Belangrijk om op te merken is dat het geluk en welzijn van Nederlanders vanzelfsprekend betekent dat de prestatie (en de weg naar de prestatie) ook een bijdrage leveren aan het geluk en welzijn van de topsporter zelf. In het 'fundament van de topsport' is uitgebreid aandacht voor de manier waarop hier in het landelijk beleid mee wordt omgegaan (NOC*NSF, Ministerie van VWS & VSG, 2022).

“Topsportprestaties inspireren, verbinden en leveren een (zichtbare/positieve) bijdrage aan het welzijn, geluk en trots van alle Nederlanders.”

INPUT

Het is van belang om op te merken dat deze ToC zich concentreert op de maatschappelijke waarde van topsportprestaties en niet van de topsport in zijn geheel. Dit betekent dat de prestaties het startpunt (input) vormen voor de verandering die in de droom wordt omschreven. Een belangrijke opbrengst uit de ToC-sessies is de onderkenning van het feit dat prestaties in dit kader breed gedefinieerd moeten worden. Wanneer vanuit maatschappelijk oogpunt geredeneerd wordt, is het belangrijk om niet alleen naar het behalen van (mondiale) medailles te kijken. Dit is belangrijk, omdat de topsportwereld deze prestaties vaak als hoogste goed ziet en het Nederlands topsportbeleid tot nu toe gestoeld was op strategieën om zo veel mogelijk mondiale medailles te winnen. Er zijn echter ook andere kampioenschappen en/of wedstrijden die een rol van betekenis spelen. Hierbij kan worden gedacht aan de klassiekers of grote rondes in het wielrennen, Grand Slams of Grand Prix.

Een andere belangrijke erkenning in het ToC-model is het feit dat onderscheid wordt gemaakt tussen resultaat, prestatie en de weg naar de prestatie. Onder het (mogelijke) resultaat van een prestatie wordt een medaille of record verstaan. Hierbij is de topsporter of het team echter altijd afhankelijk van de concurrentie. Een topsporter of een team kan dus heel goed presteren, zonder dat dit altijd tot een resultaat hoeft te leiden. Daarnaast is ook de weg naar een prestatie van belang: het levensverhaal van topsporters en het feit dat de topsporter onderdeel is van een topsportsysteem waarin hij of zij alles geeft heeft al belangrijke (maatschappelijke) meerwaarde. Dit valt onder het narratief van de topsport: het gaat daarbij (ook) over hard trainen, winst en verlies en omgaan met tegenslag (denk aan blessures en/of mentale tegenslagen). In deze toelichting geldt dan ook dat wanneer er wordt gesproken over topsportprestaties, hierbij zowel de prestatie zelf als de weg naar de prestatie wordt bedoeld.

ACTIVITEITEN

Onder de activiteiten worden de acties verstaan die door (beleids)partners kunnen worden ondernomen om de input te verzilveren richting maatschappelijke opbrengsten. De eerste twee activiteiten (zichtbaar maken van wedstrijden/prestaties en het organiseren van sportevenementen in Nederland) zijn direct gelinkt aan de zichtbaarheid en bereik van de topsport. Topsportprestaties kunnen pas van waarde zijn als ze worden *gezien* door (veel) Nederlanders. Daarnaast moeten de prestaties ook worden *begrepen*. Dit begrip kent meerdere kanten: allereerst moet -om een prestatie op waarde te schatten- het doel van de sport worden begrepen door de kijker en moet worden begrepen waarom de sporter is gecategoriseerd in een bepaalde klasse. Dat laatste geldt vooral voor de paralympische sporten, waar de verschillende categorieën en de indeling in deze categorieën voor de gemiddelde kijker niet altijd duidelijk is.

Het begrip van de sport kan vervolgens worden vergroot als deze wordt ondersteund door goede en enthousiasmerende analyses. Een goed en veelgenoemd voorbeeld hiervan zijn de analyses van Gregory Sedoc:

“Gregory – voormalig Europees kampioen hordenlopen – is door de NOS aangeworven als analist voor dit toernooi. Dat klinkt saai, atletiek analyseren, maar dat is het niet. Integendeel. Dat komt doordat Sedoc daadwerkelijk iets analyseert – een slepende voet, een wapperend armpje, een al dan niet ontspannen flubberend gezicht – en het vervolgens aan ons, simpelaars thuis, opdient in smakelijke, hapklare minicolleges, met pijlen en al” (Heinen, 2017).

Als vervolg op het duiden van de wedstrijd of de prestatie op zich, kan de prestatie in sommige gevallen nog meer waarde krijgen als deze wordt gekoppeld aan een narratief. Zeker bij topsporters met een bijzonder levensverhaal kan de inspirerende werking van topsport worden vergroot als op een goede en toegankelijke manier zichtbaar wordt gemaakt.

Tot slot is het vergroten van de maatschappelijke waarde van topsportprestaties gebaat bij topsporters die beter in staat zijn om hun publieke rol in te vullen. Topsporters die intrinsiek gemotiveerd zijn om een bijdrage te leveren aan de publieke waarde van topsport kunnen hierin getraind en opgeleid worden, zodat zij hun levenslessen (beter) op anderen kunnen overbrengen.

OUTPUT

Onder 'output' wordt verstaan de meetbare resultaten van de activiteiten (zie Van der Roest en Geubbels, 2022). Deze resultaten zijn vaak direct gelinkt aan de activiteiten en daardoor meestal kortstondig aanwezig. Om op lange(re) termijn opbrengsten te zien van de resultaten is het belangrijk dat de resultaten bij herhaling zichtbaar zijn om te kunnen leiden tot maatschappelijke opbrengsten ('outcomes'). De kolom met outputs kan een belangrijke basis zijn voor monitoring van de maatschappelijke waarde van topsportprestaties.

Meer Nederlanders genieten van topsport

Een eerste manier om de maatschappelijke waarde van topsportprestaties te vergroten is het verbreden van het bereik van topsport. Dit kan worden afgelezen aan het aantal kijkers/volgers op verschillende kanalen, zowel in traditionele als sociale media. Daarnaast is het van belang dat er een groter begrip gaat bestaan voor verschillende topsporters. Zoals al eerder aangegeven, is dit zeker van toepassing op de paralympische sporten, waarover bij veel Nederlanders nog veel onbegrip bestaat (bijvoorbeeld over het aantal classificaties) (NLsportraad, 2022). Het is echter ook van belang voor kleine en nieuwe sporten in olympische en niet-olympische disciplines. Het gaat (in alle disciplines) om het kweken van een beter begrip voor de sport zelf (sportinhoudelijk) en een beter begrip voor hoe bijzonder de prestatie is (inzicht in de internationale concurrentie en de investering die nodig is voor de prestatie).

Verschiedende activiteiten in de ToC zijn gericht op het meer zichtbaar maken van prestaties/wedstrijden, het organiseren van topsportevenementen in Nederland en het duiden van prestaties. Deze moeten samen leiden tot een hogere waardering van topsportprestaties in ons land.

Tot slot zijn plezier en ontspanning belangrijke indicatoren. Alle activiteiten in de ToC zouden moeten leiden tot (meer) plezier en ontspanning, zowel voor het publiek als voor de topsporters.

Ontmoeting

Een belangrijke functie van topsportprestaties is ontmoeting. Mensen komen samen om de sport samen te beleven. Of het nu gaat om de tweewekelijkse gang naar een stadion of sporthal, het bezoeken van een Europese avond van je club, of het bijwonen van een groot topsportevenement (denk aan EK's of WK's, een Grand Prix of de start van een grote wielerronde): je bent nooit alleen.

Daarnaast is ook de samenkomst in huis of in de horeca een belangrijke functie van topsport. Mensen zoeken elkaar op om te genieten van de prestaties van Nederlandse topsporters.

Trots

Topsportprestaties leveren doorgaans bewondering en trots op. Het is hierbij van belang om verschillende concepten van elkaar te onderscheiden. Allereerst is er de directe bewondering voor de topsportprestatie: men ziet een topsporter of een team een prestatie leveren en heeft bewondering voor hoe knap of bijzonder dit is.

De topsportprestatie kan vervolgens ook een (sterk) gevoel van voldoening opleveren. Doorgaans is dit het geval wanneer iemand zich om welke reden ook identificeert met de topsporter of het team in kwestie. Bijvoorbeeld omdat je achtergrondkenmerken deelt met de topsporter of het team in kwestie, of omdat je simpelweg supporter bent van de topsporter of het team.

Ten derde kan de topsportprestatie gevoelens van collectieve identiteit opwekken. Dit betekent dat er niet alleen identificatie met de topsporter of het team ontstaat, maar ook gevoelens van een onderling gedeelde identiteit. Dit kan plaatsvinden op clubniveau, lokaal of regionaal niveau of nationaal niveau (het 'oranjegevoel').

Inspiratie

Tot slot gaat er van topsportprestaties (mogelijk) een inspirerende werking uit. Wanneer de prestatie via het delen van het narratief en het overbrengen van de mindset en leefstijl wordt omgezet, kan dit een inspirerende werking hebben. Dit kan zich uiten in het overnemen van de mindset van topsporters, waardoor men beter met tegenslag kan omgaan. Daarnaast kan er een inspirerende werking ontstaan op de leefstijl van Nederlanders, waardoor men meer aandacht gaat krijgen voor (het belang van) gezonde voeding en beweging.

Let op! Het is belangrijk om op te merken dat de ToC *gewenste* resultaten bevat. Huidige en toekomstige activiteiten die in de ToC zijn genoemd moeten in de toekomst gaan leiden tot de beschreven resultaten. Het is echter niet gezegd dat dit ook daadwerkelijk gebeurt.

OUTCOME

Onder 'outcome' worden de maatschappelijke opbrengsten verstaan, die vaak langduriger van aard en breder gedeeld zijn dan de 'outputs'. Ze vereisen dus ook een lange adem en vereisen een (midden)lange termijnperspectief.

Betekenisvolle prestaties 'illusio'

De uitkomst die wellicht het meest in het oog springt, is de betekenisvolle prestatie, ofwel 'illusio'. Deze term is afkomstig van de Franse socioloog Pierre Bourdieu en kan worden omschreven als 'the fundamental belief in the value of the stakes and of the game itself' (Bourdieu, 2005, p. 9). Dit betekent dat prestaties geloofwaardig moeten zijn en dat de waarde van het spel en van de inzet en beloning moet worden ingezien. Wanneer dit voor meer prestaties en voor meer Nederlanders gaat gelden, dan zal de maatschappelijke waarde van topsport toenemen. Dit betekent ook dat de erkenning en waardering voor topsporters toeneemt. Dit is belangrijk, omdat veel topsporters in sporten met minder media-aandacht deze erkenning en waardering niet altijd voelen (Van der Roest, Dopheide & Elling, 2019).

Samen vormen deze indicatoren de bestaanswaarde van de topsport. Dit houdt in dat topsportprestaties niet altijd een ander doel hoeven te dienen (dit is de gebruikswaarde, deze wordt in de volgende vier paragrafen toegelicht), maar dat het een wereld zonder topsport(prestaties) simpelweg niet is voor te stellen.

Zinvolle invulling van vrije tijd

De eerste gebruikswaarde van topsportprestaties is het feit dat het kijken naar en het beleven van topsportprestaties een zinvolle invulling van de vrije tijd betekent voor veel Nederlanders. Topsportprestaties leveren spanning en vermaak op in het leven. Het beleven van topsport vormt voor veel mensen een belangrijk onderdeel van het leven, in de vorm van supporterschap. Voor anderen kan het meemaken van topsportprestaties minder intensief een invulling van de vrije tijd betekenen.

Sociale cohesie

De tweede vorm van gebruikswaarde is sociale cohesie, oftewel "wat een gemeenschap bij elkaar houdt en [...] het vermogen van burgers om samen te leven en samen te werken" (WRR, 2018, p. 75). In relatie tot topsportprestaties betekent dit vooral dat processen van collectieve identiteitsvorming op gang komen, zoals we al hebben gezien bij de outputs. Op het niveau van de samenleving zou dit vooral nationale identiteitsvorming op gang moeten brengen. Het is daarbij van belang om op te merken dat het zou moeten gaan om een inclusieve vorm van nationale identiteitsvorming, waarin veel Nederlanders zich kunnen herkennen en dit leidt tot verbinding in de samenleving. Dit is nog niet altijd het geval, omdat het vieren van topsportprestaties soms ook uitsluiting langs etnische en gender-scheidslijnen oplevert.

Gezonde leefstijl

De derde vorm van gebruikswaarde is de gezonde leefstijl. Al lang bestaat het beeld dat topsportprestaties inspiratie bieden om zelf te gaan sporten en/of bewegen en een gezondere leefstijl te omarmen. Evenzo bekend is inmiddels de wetenschap dat deze invloed gering is (Balk & Veldman, 2023). Onder de juiste omstandigheden en aan de hand van gerichte interventies zou dit echter wel mogelijk moeten zijn (De Bosscher et al., 2021). Het overbrengen van de mindset van topsporters kan hier een belangrijke rol in spelen. Tot slot kunnen topsportprestaties ook een beter mentaal welzijn opleveren, bijvoorbeeld doordat ze afleiding of ritme in het leven opleveren, of door het overbrengen van de mentale mindset van topsporters op andere Nederlanders.

Bewustzijn

De vierde vorm van gebruikswaarde hangt samen met het mentaal welzijn en is omschreven als 'bewustzijn'. Dit bewustzijn kent een onderverdeling naar veerkracht enerzijds en het op de kaart zetten van maatschappelijke thema's anderzijds. In de (toenemend) complexe samenleving is het kunnen herstellen van tegenslag voor individuen steeds belangrijker. Wanneer topsporters laten zien hoe zij dit doen, kan dit voor inspiratie zorgen bij mensen die het moeilijk hebben. Een toename in veerkracht in de samenleving kan het gevolg zijn van deze inspiratie, maar ook van toenemende collectieve identiteit(en): als mensen meer met elkaar verbonden zijn, dan is de kans op veerkracht groter vanwege de toegang tot sociale netwerken.

Tot slot zorgt de inspiratie die topsportprestaties met zich meebrengen als zij goed worden geactiveerd ook voor het op de kaart zetten van maatschappelijke thema's. Topsporters spelen hier een grote rol in op het moment dat zij (kunnen) laten zien dat deze thema's verbinding hebben met hun prestaties.

MAATSCHAPPELIJKE WAARDE

De maatschappelijke waarde (of maatschappelijke waarden) kan worden omschreven als de toegevoede waarde van de hiervoor beschreven opbrengsten voor de samenleving.

Geluk

Allereerst moeten topsportprestaties uiteindelijk bijdragen aan het geluk van alle Nederlanders. Geluk kan worden omschreven als de subjectieve voldoening met het leven in het geheel (Veenhoven, 2013). Uit de ToC blijkt dat zowel de bestaanswaarde als de gebruikswaarde van topsportprestaties hier een bijdrage aan zouden kunnen leveren.

Welzijn

Een begrip dat dicht aanligt tegen de term geluk is 'welzijn'. In de ToC wordt toch onderscheid gemaakt tussen beide begrippen, omdat welzijn benadrukt dat de meer sociaal-maatschappelijke doelstellingen (sociale cohesie, gezonde leefstijl, bewustzijn) ook een belangrijke rol spelen. Daarnaast benadrukt de term dat topsportprestaties om echt een bijdrage te kunnen leveren op verantwoorde wijze tot stand gekomen moeten zijn. 'Glansrijke medailles, in de woorden van directeur topsport André Cats van NOC*NSF.

Literatuurlijst

Balk, L. & Veldman, S. (2023). *Whitepaper – 'kennis- en innovatiescan WP Topsport'*. Mulier Instituut.

Bourdieu, P. (2005). *The Social Structures of the Economy*. Cambridge and Malden: Polity Press.

De Bosscher, V., Shibli, S., & De Rycke, J. (2021). The societal impact of elite sport: positives and negatives: introduction to ESMQ special issue. *European sport management quarterly*, 21(5), 625-635.

Heinen, F. (2017, 9 augustus). Kunnen we Gregory Sedoc ook inzetten als analist bij andere sporten? *De Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/kunnen-we-gregory-sedoc-ook-inzetten-als-analist-bij-andere-sporten~baacc131/>

NLsportraad (2022). *Gelijkwaardig en inclusief. Advies over de doorontwikkeling van paralympische topsport*. Nederlandse Sportraad.

NOC*NSF, Ministerie van VWS & VSG (2022). *Strategisch Kader Topsport 2032*. NOC*NSF/Ministerie van VWS/VSG.

Van der Roest, J. (2022). *Whitepaper maatschappelijke waarde van topsportprestaties. Ter voorbereiding op sessies Theory of Change'*. Universiteit Utrecht.

Van der Roest, J., Dopheide, M. & Elling, A. (2019). *Topsportklimaatmeting 2019*. Universiteit Utrecht/Mulier Instituut. <https://topsportklimaatmeting.sites.uu.nl/>

Van der Roest, J. & Geubbels, A. (2022). *Handboek Theory of Change. Werken met Theory of Change en theory of action in het betaald voetbal*. Eredivisie CV / Universiteit Utrecht.

Veenhoven, R. (2013). The four qualities of life ordering concepts and measures of the good life. In: A. Delle Fave (red.). *The exploration of happiness* (pp. 195-226). Springer.

WRR (2018). *De nieuwe verscheidenheid: Diversiteit naar herkomst en de gevolgen voor sociale cohesie en economische groei*. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Bijlage 1

DEELNEMERS TOC-SESSIES

Ingeborg Bovendeur en Jack Hutten (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport)

Mekan Bataille, Frans van Dijk, Eelke van der Wal en Femke Winters (NOC*NSF)

Antione de Brouwer, Wendeline van Lier en Rikkert Suijkerland (Vereniging Sport en Gemeenten)